

Sorsunk a Himnuszban

emzeti imánk születésnapja, mint egy piros felkiáltójel hívja föl figyelmünket szellemi létezésünkre, művelődésünk állapotára, művészetünk kincseire. Lásuk, mi adhat önbizalmat, s mi az, ami ellenálló-képességünket gyengíti? Mert lassan mintha veszélyesen erőtlenek lennénk az idegen hatások áradatában. Amitől a befogadó magyarság kultúrája mindig csak gazdagodott, most attól fordulhatunk valami megállíthatatlan vereségbe, ha egyenként és együttesen veszítünk megkülönböztető arcot, észjárást és érzületet. Végül is múltat és jövőt. S ezt a balsorsot próbáljuk megint, mint annyiszor, valami összenemzeti tudatban élő és rejtőző közös érzésre, bizalomra számítva kivédeni.

Nincs az együttérzés serkentésére, megtartására alkalmasabb, érvényesebb közösségi mű a nemzeti himnusznál. Legyen az, mint volt, a „Boldogasszony anyánk...”, az „Ahol vagy magyarok tündöklő csillaga” vagy ami százhatvannégy éve már, az „Isten áldd meg a magyart.” Mindegyik ugyanazért könyörög a nagy ínségben, a védő kar oltalmára várva. És bízhatunk a kegyelemben, ha ezen a napon, 2010-ben is énekelhetjük még.

Általános vélekedés, hogy a *Himnusz* fénye eltakarja a szerző személyét, s a mű szinte már népköltészeti névtelenségbe emelkedik ránk ömlő érzelmi nagyságával. Legalább most, a vers születésnapján, irányítsuk figyelmünket Kölcseyre, s arra a teremtőőre, melyben a vers keletkezett.

Kölcsey, a költemény befejezése közelében, 1823 telén fejtette ki gondolatait a nemzeti hagyományról. Ötven esztendő telt már az Európára tekintő magyar szellemi fölvilágosodás kezdete óta a nyelvújításban, a poétikai gyarapításon át a magyar tudomány öntudatra ébredéséig. S bár a nemzeti szellem érdekében zajlottak a felvilágosodás és a klasszicizmus mozgalmi, igazán csak Kölcseyben érett meg a kérdés: „Melyik magyar ismerjen saját mezeire, ha rajtok Pán fújja a sípot, s Tytiros hajhássza bárányait?” Magára ismerhetett Csokonaiiban, Berzsenyiben, Kisfaludy Sándorban, mégis a romantika stílusforradalma tudatosította igazán a nemzeti érzületet. És Kölcsey Himnusza a reformkor legelső lírai tette lett a *Nemzeti hagyományok* című értekezés gondolatainak következtében. „A nemzeti hőskor hagyja maga után a nemzeti hagyományt; s nemzeti hagyomány és nemzeti poézis szoros függésben állanak egymással. Ahol ősi hagyomány vagy éppen nincsen, vagy igen keskeny határookban áll, ott nemzeti poézis sem származhatik;

Elhangzott a Magyar Kultúra napján, Érden, 2010. január 22-én.

az ott születendő énekes vagy saját [...] lángjában süllyed el, vagy külföldi poézis világánál fog fáklyát gyújtani; s hangjai örökre idegenek lesznek hazájában.” Szavai átíveltek a közeljövőbe, s a nemzeti romantika pályáin csatlakozott hozzá Kisfaludy Károly *Mobácsa*, már készült Vörösmarty a *Zalán futására* is. A *Himnuszban* komorodó „Szerte nézett s nem lelé / Honját a hazában” kijelentő mondatot is az ellenkezőjére kellett állítani nemsokára a *Szózat*: „itt élned, halnod kell” parancsa szerint.

A költemény befejezése idején Petőfi háromhetes csecsemő volt.

Kölcsey verse különös időben, s helyen keletkezett tehát, s a szerző maga is szimbolikus személy, korának gyermeke, ugyanakkor különce. Egy birtokán rekedt nemes, magányos intellektus a végvidéki tél közepén, élete érzelmi mélypontján fog tollat. A nemzeti lét vagy nemlét kérdésének kétségbeejtő súlya alatt, a magyarság nevében szólítja Istent, mintha a XVI. vagy a XVII. század prédikátor költője tenné a magyar nép zivataros századaiból. Csupa hála az áldott századokért, csupa büntudat a belső viszályok elgyengítő következményei miatt. És egyetlen vigasza, hogy el kell érkeznie a szenvedés végének, hiszen „Megbűnhődte már a nép / A múltat s jövődőt”. Szerzett joga van dicső korából a „jókedvre, bőségre”. Mintha reménykedne, hiszen a hódoltság, az ország és a lelkek szétszakadása óta századok múltak, és a túlélő nemzet tagjaként legalább 1823-ból emlékezhet. Vagy mégis a saját korát mondja ki a zivataros századokkal, hogy majd a *Zrínyi dalában*, s *Zrínyi második énekében* is ő prófétálja a közelgő nemzethalált? Ám ha fölrazó kétségbeesését múltba vetített szerepnek vesszük, akkor mit kezdünk a *Himnusszal* egy időben, még az év tavaszán írt, *Vanitatum vanitas* című verssel? Hisz abban mindenek hiábavalóságáról beszél, s az egész létezését jelentéktelen mutatványnak tartja.

Úgy érzem, ha a *Himnusz*t Kölcsey kiábrándultsága, hideg értelme sugallta volna, akkor csak a kanászdal ritmusa lejtene benne ugyanúgy. Egy zárkózott, gyöngye testalkatú, félvak, életunt emberről szólna az, olyanról, akit elfajzottnak, kiállhatatlannak tartanak a nemesi rendbéliek, perelnek a rokonok, s gúnyolnak, becsapnak, megvernek a jobbágyok és szolgák. De a verset a hazaszeretettől hevülő értelem diktálta. Így lehet azonos a költemény szerzőjével.

Az új nemzedék *Auróra* című lapjában jelenik meg, 1828-ban. S nemsokára a nemzeti gondolat a költőt is a tettek porondjára szólítja már. Kölcsey a reformországgyűlés nagyhatású követe, kristálylogikájú, biztosan érvelő szónoka lett, egy magyar Cicero, miként a kortárs Ferenczy István márványszobra ábrázolja. De Pozsonyhoz sem illik, ahogy szatmári követnek sem. Majd talán '48-ban, ha megérné. De tíz esztendővel előbb vált sírjától sebessé a hazai föld. Sírja meg sebes a háborítástól, melyet a császári katonák ejtettek rajta, hátha megtalálják a felségárulást bizonyító iratokat. Amit kerestek, az a föld fölött, a *Himnuszban* parázsolt, s lánggra lobbant Erkel Ferenc dallamára a pesti színházban, s abban az évben, 1844. augusztus 10-én, az óbudai hajógyár nyilvános hajókeresztelőjén. A *Honderű* tudósítása szerint, „valóságos NEMZETI Hymnusszá magasult”. Fölzenghetett még 1848. augusztus 20-án a budai Mátyás templomban, de csak

1903-ban vált törvényes állami himnusszá a Gott erhalte helyett. Addig bujdosott, várakozott, kitört, miként Liszt Ferenc 1870 táján a *Szózat*tal összefűzve világgá zengte dallamát zeneművében. A XX. század rettenetei, ritka ünnepei fölött fénylett. Megint bújgatva és szólni készen az elcsatolt területek magyarjai közt, az anyaország belső tusái közepette. Aki a kultúránkra s nemzeti létünkre tör, a *Himnusz*t némítaná el, megszüntetné azt a kivételes és különös állapotot, mikor egyetlen pontban sűrűsödik egy népközösség lelkiisége, szellemi öröksége, jövőbe vetett indulata. Szól tovább eltaposva is, akár recsegve-ropogva, mint Lajtha László '56-os mártírok emlékére írt művének trombitái.

1956 októberében éreztem először, hogy nemcsak magyarnak születtem, cselekvő magyar is vagyok. A letipratás mélységes szakadékaiból e nemzetemmel közös fohászból énekeltem föl. A halálfélelem szorongásából, mint utolsó lehetőség, szakadt ki a szentnek és sérthetetlennek hitt szó és dallam. Bár a golyókat nem fordította vissza, mégis minden akkordjában ott érezhettük a védő kart, és élve, vérezve is kapaszkodtunk belé.

